

HYVIL

Jäv

Introduktion för ledamöter i välfärdsområdesfullmäktige

Jurist Niina Kolju

Vad är jäv?

- Jäv = En person har ett sådant förhållande till ett enskilt ärende eller parterna i det att det kan äventyra personens opartiskhet
- Jävet gäller ärendets alla behandlingsskeden från beredning till verkställighet
 - enligt rättspraxis deltar också t.ex. organets sekreterare och protokollförare i behandlingen av ärendet, och därför kan en jävig person inte vara sekreterare eller protokollförare
- Utgångspunkten är att personen själv ska anmäla sitt jäv eller också kan organet fatta beslut om detta, varvid personen på organets begäran ska lägga fram en redogörelse för omständigheter som kan vara av betydelse vid bedömningen av om han eller hon är jävig
- I osäkra fall rekommenderas det att man jävar sig
- Om en jävig person deltar i behandlingen av ett ärende har beslutet tillkommit i oriktig ordning, vilket betyder att det kan bli upphävt i samband med ett ändringssökande

Jäv och valbarhet

- Jäv är inte detsamma som valbarhet
- Jäv hänför sig till behandlingen av ett enskilt förvaltningsärende och det ska alltid beaktas, även om jävet inte synes påverka eller ens skulle kunna påverka behandlingen av ärendet eller det beslut som fattas i det
- Syftet med jävsbestämmelserna är att garantera att beslutsfattandet är opartiskt genom att från fall till fall utesluta den som är jävig från behandlingen av ärendet, men bestämmelserna syftar också till att stärka neutraliteten i myndighetens förfarande och det allmänna förtroendet för myndighetens oberoende
- Valbarhet gäller huruvida en person över huvud taget kan ställa upp som kandidat och bli vald till ett organ
- Bestämmelserna om valbarhet säkerställer ett opartiskt beslutsfattande på ett mer allmänt plan så att de mest sannolika intressekonflikterna kan undvikas redan i förväg

Bestämmelser om jäv

- Enligt 6 § i förvaltningslagen ska myndigheters verksamhet vara opartisk
- Objektivitetsprincipen innebär att godtycklighet och ovidkommande bifaktorer utesluts
- Biträdande justitieombudsmannen (16.11.2010 Dnr 1695/4/09): "Uttryckligen för att trygga det allmänna förtroendet ska en jävssituation alltid beaktas, även om jävet inte synes påverka eller skulle kunna påverka behandlingen av ärendet och det beslut som fattas."
- Bestämmelser om jäv för ledamöter vid välfärdsområdesfullmäktiges sammanträden finns i lagen om välfärdsområden
 - tillämpas även på representanter för samkommunsstämman
- Angående jäv för förtroendevalda, revisorer samt välfärdsområdets tjänsteinnehavare och arbetstagare gäller vad som föreskrivs i förvaltningslagen
 - Jävsgrunderna finns i 28 § i förvaltningslagen
 - Verkan av jäv tas upp i 27 § i förvaltningslagen – närvaro och behandlingsförbud

Jäv för ledamöter i välfärdsområdesfullmäktige

- En fullmäktigeledamot är i välfärdsområdesfullmäktige jävig att behandla ett ärende som gäller honom eller henne personligen eller någon som är närstående till honom eller henne enligt 28 § 2 och 3 mom. i förvaltningslagen
- Ska ha direkta verkningar på ledamotens eller en närståendes ställning
- Stöd för tolkningen av kriteriet "personligen" finns i rättspraxis som gäller kommunerna (t.ex. skolnåtsbeslut, där fullmäktigeledamöter endast sällan har ansetts vara jäviga)
- Följd: förbud att behandla ärendet -> ledamoten ska lämna sin plats och sätta sig bland åhörarna eller lämna möteslokalen
- En fullmäktigeledamot kan vara jävig endast om ledamoten själv eller en närstående till honom eller henne är part i ärendet, sålunda är en ledamot inte jävig i välfärdsområdesfullmäktige enbart på grund av en dubbelroll (dvs. om ledamoten också är kommunfullmäktigeledamot eller exempelvis sitter i kommunens styrelse)
- När en fullmäktigeledamot deltar i behandlingen av ett ärende i ett annat organ i välfärdsområdet, med stöd av närvaro- och yttranderätt eller som ledamot, tillämpas på fullmäktigeledamoten de bestämmelser om jäv i förvaltningslagen som gäller organet i fråga

Jäv i övriga organ

- Jävsgrunderna enligt 28 § i förvaltningslagen:
 - partsjäv
 - ombudsjäv
 - intressejäv
 - anställnings- eller uppdragsjäv
 - samfundsjäv
 - jäv enligt generalklausulen
- Följd: förbud att närvara och behandla ärendet – den som är jävig ska lämna det slutna sammanträdet
- Samma person kan vara beslutsfattare både i kommunen och i välfärdsområdet eller också kan en förtroendevald samtidigt vara anställd hos kommunen eller välfärdsområdet
- Den ovan nämnda dubbelrollen kan förorsaka jäv i välfärdsområdets styrelse och nämnder i synnerhet på basis av samfundsjäv och anställningsjäv men också på basis av jäv enligt generalklausulen

Jävsgrunder - 28 § i förvaltningslagen

- Partsjäv (1 punkten)
 - en person eller en närstående till honom eller henne är part: den som söker en tjänst, ansöker om en förmån eller ett tillstånd eller som begär omprövning
 - JO 22.3.2004: Den som är föremål för klagomålet anses vara part och är således jävig att delta i arbetet med de utlåtanden som ett kommunalt organ lämnar med anledning av klagomålet
 - jäv kan uppstå om grunderna för omprövningsbegäran gäller den som fattat beslutet personligen
 - den tjänsteinnehavare som fattat ett beslut kan vara föredragande när välfärdsområdesstyrelsen/nämnden ska behandla en omprövningsbegäran av beslutet
 - en person är inte jävig fastän han eller hon deltar i behandlingen av samma ärende i dess olika skeden/i olika organ
 - I välfärdsområdets förvaltning tillämpas inte s.k. tvåinstansjäv

Jävsgrunder - 28 § i förvaltningslagen

- Ombudsjäv (2 punkten)
 - en person eller en närstående till honom eller henne biträder eller företräder en part eller någon för vilken avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada: biträde, ombud, intressebevakare
- Intressejäv (3 punkten)
 - avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för personen eller en sådan närstående till honom eller henne som avses i 28 § 2 mom. 1 punkten i förvaltningslagen
 - ringa nytta eller skada utgör inte grund för jäv

Jävsgrunder - 28 § i förvaltningslagen

- Anställnings- eller uppdragsjäv (4 punkten)
 - en person står i anställningsförhållande eller i sådant uppdragsförhållande som har samband med det föreliggande ärendet till en part eller till den för vilken avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada
 - ett ärende som gäller ens arbetsgivare
- Ett anställningsförhållande till välfärdsområdet gör inte en förtroendevald, en tjänsteinnehavare eller en arbetstagare jävig i ett ärende där välfärdsområdet är part
- Om en förtroendevald på grundval av sitt anställningsförhållande har föredragit eller annars på motsvarande sätt handlagt ärendet, är den förtroendevalda dock jävig
 - den förtroendevalda kan inte verka i två olika roller

Jävsgrunder – 28 § i förvaltningslagen

- Samfundsjäv (5 punkten)
 - en person eller en i förvaltningslagen avsedd närstående till honom eller henne är medlem av styrelsen eller förvaltningsrådet eller verkställande direktör i en sådan sammanslutning som är part eller för vilken avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada
 - sammanslutning: kommun, samkommun, välfärdsområde, aktiebolag, förening, andelslag, stiftelse, församling
- Undantag från samfundsjäv:
 - målet är bättre betingelser för koncernstyrningen
 - bestämmelsen om samfundsjäv tillämpas inte på förtroendevalda, tjänsteinnehavare eller arbetstagare i välfärdsområdet även om personen är ledamot i eller verkställande direktör för ett affärsverk i välfärdsområdet eller ett organ i en välfärdssammanslutning
 - personen är dock jävig om välfärdsområdets intressen står i strid med affärsverkets eller välfärdssammanslutningens intressen eller om en opartisk behandling av saken förutsätter att personen inte deltar i behandlingen av ärendet

Jävsgrunder - 28 § i förvaltningslagen

- Jäv enligt generalklausulen (7 punkten)
 - Tilltron till personens opartiskhet äventyras av något annat särskilt skäl
 - Det särskilda skälet kan till sin betydelse jämföras med andra jävsgrunder
 - det ska finnas någon konkret, för utomstående synlig (= objektiv) orsak till att förtroendet äventyras
 - en helhetsbedömning från fall till fall avgör
 - partnerskap mellan bolag, uppenbar ovänskap, klagomål, brottsanmälan
 - en utomstående persons bristande förtroende för myndighetens verksamhet är inte en grund för jäv
- Vid bedömningen av jäv för en förtroendevald ska bestämmelsen om de förtroendevaldas uppträdande beaktas
- De förtroendevalda ska främja välfärdsområdets och invånarnas intressen samt sköta sitt förtroendeuppdrag med värdighet och så som uppdraget förutsätter
- En förhandsinställning eller en åsiktsyttring om det ärende som behandlas orsakar i allmänhet inte jäv (p.g.a en grundlagsskyddad yttrandefrihet och demokrati)
- Undantag: Om personens kritik har riktats mot ett identifierbart ärende och syftet med kritiken har varit att begränsa en kommunmedlems lagstadgade rättigheter (HFD 2019:4)

HFD 2019:4

- Kommunstyrelsens ordförande hade i en artikel som publicerats i en lokal tidning bland annat kritiserat ett ändringssökande som framställts mot kommunens bidragsbeslut och uppmanat organisationer som hade en möjlighet att få sådana bidrag som beviljas av kommunstyrelsen, att utöva påtryckning mot ändringssökanden för att denne skulle sluta söka ändring i kommunstyrelsens beslut
- Ändringssökanden hade i och med sin omprövningsbegäran använt sig av sin rätt enligt kommunallagen att som kommunmedlem söka ändring i de kommunala myndigheternas beslut och utöva laglighetsövervakning gällande kommunens självstyrelse
- I en situation där ärendet som gällde beviljande av bidrag på grund av ändringssökandens besvär hade behandlats på nytt i kommunstyrelsen, efter det att förvaltningsdomstolen hade upphävt kommunstyrelsens tidigare beslut i ärendet, skulle tilltron till kommunstyrelsens ordförandes opartiskhet anses ha äventyrats av något annat särskilt skäl på det sätt som avses i 28 § 1 mom. 7 punkten i förvaltningslagen

Dubbelroll och jäv

- En styrelseledamot i en kommun och kommundirektören samt deras närstående som är ledamöter i ett välfärdsområdes styrelse eller nämnd är jäviga i ett ärende där kommunen i fråga är part eller intressent (= kan förväntas medföra synnerlig nytta eller skada)
- En styrelseledamot i ett välfärdsområde och välfärdsområdesdirektören samt deras närstående som är ledamöter i en kommuns styrelse eller nämnd är jäviga i ett ärende där välfärdsområdet i fråga är part eller intressent
- Om en person har en styrelseplats både i en kommun och i ett välfärdsområde, kan han eller hon på grund av sin dubbelroll vara jävig i båda
- Bedömning av jäv exempelvis i ärenden mellan en kommun och ett välfärdsområde som gäller
 - tvistemål
 - egendom eller fastigheter, och
 - servicenätet / tillgången till tjänster
- Om det bedöms att förutsättningarna för samfundsjäv inte uppfylls, ska en bedömning av jäv också göras utifrån generalklausulen

Dubbelroll och jäv

- De ledamöter i välfärdsområdesstyrelsen som hör till kommunfullmäktiges presidium och de ledamöter i kommunstyrelsen som hör till välfärdsområdesfullmäktiges presidium ska från fall till fall bedöma de situationer där det med hänsyn till försiktighetsprincipen är befogat att de jävar sig med stöd av generalklausulen.
- Då gäller det att vid bedömningen beakta t.ex. följande frågor:
 - Har ledamoten deltagit i behandlingen av ärendet i styrelsen?
 - Har ledamoten offentligt starkt tagit ställning i ärendet?
 - Hur ser opartiskheten i beslutsfattandet ut utåt?

Dubbelroll och jäv

- En anställd hos kommunen är jävig i välfärdsområdesstyrelsen eller i en nämnd i välfärdsområdet om hans eller hennes arbetsgivare, dvs. kommunen i fråga, är part i ett ärende eller där avgörandet i ärendet kan medföra synnerlig nytta eller skada för kommunen
- En anställd hos välfärdsområdet är jävig i kommunstyrelsen eller i en nämnd i kommunen om hans eller hennes arbetsgivare, dvs. välfärdsområdet i fråga, är part i ett ärende eller där avgörandet i ärendet kan medföra synnerlig nytta eller skada för välfärdsområdet
- En bedömning av jäv ska göras till exempel i avtalsärenden mellan kommunen och välfärdsområdet

Konstaterande av jäv

- En person avgör själv om han eller hon är jävig
- Ett organ beslutar vid sitt sammanträde om någon närvarande är jävig
 - om någon anmäler jäv och drar sig ur behandlingen av ärendet, räcker det med att organet konstaterar detta och orsaken till jävet
 - till protokollet antecknas att personen har avlägsnat sig på grund av jäv och den faktiska orsaken till att personen är jävig
 - faktisk orsak är inte hänvisning till en paragraf eller t.ex. "partsjäv" eller "samfundsjäv", utan den verkliga situationen ska beskrivas
- En ledamot och en föredragande får delta i behandlingen av en fråga om sitt jäv endast om organet inte är beslutfört utan ledamoten eller föredraganden, och en ojävig person inte kan fås i stället för honom eller henne utan avsevärt dröjsmål
- I ett beslut som gäller jäv får omprövning inte begäras särskilt och det får inte heller överklagas särskilt genom besvär

Närstående

- Närstående personer indelas i tre kategorier:
 1. "familjekretsen" = bl.a. make/maka, barn, föräldrar, far- och morföräldrar, syskon, "står personen särskilt nära"
 2. mer avlägsna släktingar (= bl.a. farbror, morbror, faster och moster) och före detta make/maka
 3. makens/makans "familjekrets"
- Vid parts- och ombudsjäv (1-2 punkten) beaktas alla närstående
- Vid intresse- och samfundsjäv (3 och 5 punkten) beaktas endast den egna "familjekretsen"
- Vid anställnings- och uppdragsjäv (4 punkten) beaktas inte närstående

HYVI
NVOINTI
ALU EYH
TI ÖV
ÄL **HYVIL** FÄ
RDS OMR
ÅDESBOL
AGET